

Havsbaserad fiskodling

Nuläge, utvecklingsmöjligheter och framtidsutsikter

Allmänt

Produktion och omsättning

- På Åland finns idag 5 företag som bedriver fiskodlingsverksamhet i kassodlingar i havet
- En viktig glesbygdsnäring som sysselsätter ca 70 personer direkt och många fler indirekt, på Föglö, Brändö och Eckerö.
- Årsproduktionen ligger på drygt 5000 ton slaktad fisk, främst regnbåge men även sik som odlas på 25 odlingsplatser i vår skärgård.
- Ytterligare ca 10 000 ton fisk importeras årligen från Sverige för att slaktas på Åland. Detta förser den lokala och nationella förädlingsindustrin och handelskedjorna med råvara.
- Årsomsättning på nästan 30 milj € förstahandsvärde, betydligt mer om man ser till hela näringen och kringeffekterna. Marknaden är främst på fastlandet.

Odlingsförhållanden

I den åländska skärgården finns unika, naturliga odlingsförutsättningar: Gott om bra odlingsplatser med god vattengenomströmning och lämplig temperatur ger god tillväxt och god fiskhälsa. Temperaturreglering, ljus och mörkerväxling, syresättning och vattengenomströmning sker med havets och naturens egna krafter. Tack vare Östersjöns låga salthalt slipper vi laxlusen, som orsakar stora problem i Norge. Förutom detta har Finland ett väl utvecklat vaccinationsprogram för odlad fisk. Sammantaget innebär allt detta en minimal användning av antibiotika och andra mediciner i de åländska fiskodlingarna.

Utsläpp av fosfor och kväve

En nackdel med att odla på öppet hav är att en del av de näringsämnen (fosfor och kväve) som finns i fiskfodret sprids i havet, via fiskarnas fekalier. Detta är dock inte miljöfarliga ämnen, utan består av samma beståndsdelar som fekalierna från den vilda fisken i havet. Fiskodlingen är en strikt reglerad verksamhet som inom ramen för sina miljötillstånd dels bedriver en omfattande egenkontroll och dels kontinuerligt rapporterar till och kontrolleras av tillsynsmyndigheten. De åländska fiskodlingarna bidrar sammanlagt med mindre än 1 promille av de totala utsläppen av fosfor och kväve till Östersjön. Utsläppen innebär därför endast ett miljöproblem om odlingen placeras i ett område med för dålig vattengenomströmning. Tack vare flytt av odlingar längre utskärs har de negativa miljöeffekterna minskat avsevärt under de senaste åren.

Utvecklingsmöjligheter

Kretsloppsfoder och nya foderingsredienser

Fiskodlingsnäringen kan skapa ett kretslopp av näringsämnen genom att använda ett fiskfoder som innehåller råvaror från Östersjön (fiskmjöl och fiskolja). Detta skulle neutralisera utsläppen av näringsämnen som bidrar till övergödning. En fiskmjölsfabrik som använder lokal fiskråvara finns redan i Kasnäs, planer finns också att starta en på Åland. Flera fodertillverkare är intresserade av detta koncept, finska Raisioaqua säljer redan foder med benämningen "Baltic Blend". I dagsläget finns dock inga riktlinjer från myndigheter eller lagstiftare om vad som utgör ett kretsloppsfoder eller hur detta påverkar bedömningen av fiskodlingarnas utsläpp. Foderutvecklingen kan ytterligare bidra till förbättrat resursutnyttjande och den cirkulära ekonomin genom att i framtiden även bestå av insekter, mikroorganismer, alger och jästsvamp som är odlat av restprodukter/avfall. EU har nyligen godkänt insekter som ingrediens i fiskfoder, men det behövs mer utvecklingsarbete, forskning och lagstiftningsändringar.

Kompensationsfiske /reduktionsfiske -lokal handel med utsläppsrätter

Reduktionsfiske är en jämförelsevis billig metod för vattenvård i övergödda system och har dessutom fördelen av att den fisk som tas upp även har ett värde som råvara, antingen för humankonsumtion eller fiskfoder/djurfoder. T.ex: En fiskare fiskar i närheten av en fiskodling och säljer detta upptag av näringsämnen som en utsläppsrätt till fiskodlaren, som då kan få en liten utökning av odlingsvolymen i sitt tillstånd. Detta skulle skapa många vinster då yrkesfiskaren får bättre lönsamhet, mer näringsämnen tas upp ur Östersjön, vi får ett bättre utnyttjande av fiskråvaran samtidigt som fiskodlaren har möjlighet att utöka sin verksamhet utan att orsaka negativ miljöpåverkan. En ansökan med detta upplägg lämnades in till miljöbyrån för ett antal år sedan, men då konstaterades att detta inte är möjligt under nuvarande lagstiftning. Riktlinjerna för kompensationsfiske bör därför definieras och inkluderas i den nya åländska vattenlagen.

Offshoreodling

En fiskodling orsakar negativ, lokal miljöpåverkan om en för stor mängd fisk placeras vid ett område med för dålig vattengenomströmning, vilket uppstår inomskärs och i trånga, grunda vikar. Tack vare förbättrad odlingsutrustning är det nu möjligt att placera fiskodlingar på öppet hav (offshore). En framtida satsning på offshoreodling skulle kunna öka den totala produktionsmängden av fisk, utan att miljön tar skada. Vid de fiskodlingar som befinner sig utskärs redan idag visar miljökontrollprogrammet och datasimuleringar att ingen eller mycket liten miljöpåverkan går att uppmäta där. Dessa odlingsplatser är även gynnsamma för fiskens hälsa och tillväxt. Mycket av de mest lämpliga odlingsplatserna finns på allmänt vatten. I dagsläget saknas riktlinjer för vilka verksamheter som kan få tillåtelse att verka på allmänt vatten, det är därför ännu oklart huruvida offshore odling på allmänt vatten är möjligt eller inte. Två ansökningar om att få odla fisk på allmänt vatten har lämnats in och väntar på beslut från fiskeribyran.

Kombinerad land- och havsbaserad odling

Genom att odla den mindre fisken på land och den större fisken i havet kombineras fördelarna av bägge odlingssystem; Småfisk odlas i den skyddade och kontrollerade miljön i en landbaserad odling under den perioden när den är som mest känslig. Kostnadseffektiviteten i en landbaserad odling är som bäst vid odling av liten fisk, då det får plats ett större antal och fisken kan klara en högre täthet i den begränsade bassängvolymen. För större fiskar är det mer kostnads- och energieffektivt att odla i havet, där vattenvolym och syretillförsel inte är begränsade resurser. Genom att odla fisken en längre tid på land blir odlingsperioden i havet kortare, vilket minskar behovet av övervintring och minskar risken för rovdjursangrepp. Om fisken odlas upp till 1 kg på land och sedan till 3 kg i havet minskar utsläppen till havet med ca 33% jämfört med den fisken som odlas i havet redan efter yngelstadiet. Denna utsläppsminskning kan då utnyttjas för en utökad produktionsvolym utan att den totala utsläppsgränsen överskrids.

Framtidsutsikter

Den åländska fiskodlingen befinner sig nu i ett avgörande skede där framtiden är oviss. Betydande investeringar måste göras för att möjliggöra verksamhetens fortsatta lönsamhet, vilket förutsätter ett långsiktigt perspektiv. Från näringsens sida finns en öppenhet och stort intresse för att kontinuerligt utveckla näringen och förbättra dess konkurrenskraft. Förhoppningsvis kan rundabordssamtalen och de gemensamma diskussionerna inom ramen för livsmedelsstrategin ge en ökad samsyn kring gemensamma frågor och öppna upp för fler samarbetsmöjligheter (t.ex projekt eller marknadsföringskampanjer) mellan olika aktörer och mellan olika näringsgrenar.

För att våga satsa långsiktigt på miljöförbättrande åtgärder och för att behålla näringsverksamheterna på Åland krävs dock att samhällets styrande ger tydliga signaler om att näringarna har ett existensberättigande och att man genom lagstiftning och policyn ämnar skapa goda verksamhetsförutsättningar för livsmedelsproduktion inklusive havsbaserad fiskodling, på Åland. En framtidstro inom branschen är en förutsättning för att näringen ska kunna utvecklas i hållbar riktning.

07/2017

Rosita Broström

Ålands fiskodlarförening r.f.